

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา

ความหมาย

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (Concentrated Language Encounter Instruction) หมายถึง การสอนที่เน้นการพัฒนาการรู้หนังสือในชั้นปฏิบัติการ (functional literacy) ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากายในระดับที่มีวิจารณญาณและสามารถนำความรู้จากการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

ประวัติความเป็นมา

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา แตกต่างจากการสอนโดยทั่วไปที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง โดยยึดเนื้อหาและการใช้สื่อการสอนที่สร้างจากบัญชีคำ หรือ กฎเกณฑ์ไวยากรณ์เป็นหลักมากกว่าการคำนึงถึงบริบทภาษาตามหลักการใช้ภาษาตามสถานการณ์และวัฒนธรรมอย่างหลากหลายในชีวิตจริงทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ลำดับของกระบวนการเรียนการสอนโดยทั่วไปเน้นองค์ประกอบย่อยของภาษาก่อนเข้าใจความหมายโดยรวมของเรื่อง ทำให้ขัดต่อหลักการพัฒนาการรับรู้ และเรียนรู้โดยธรรมชาติของผู้เรียนที่ต้องการความเข้าใจความหมายโดยรวมของเรื่องก่อนการเข้าใจองค์ประกอบย่อย ซึ่งต้องใช้เวลาและจำเป็นต้องใช้การเรียนรู้โดยการจำหรือการท่องมากกว่าการใช้กระบวนการทางความคิดของผู้เรียนในการสื่อความหมาย ทำให้การใช้ภาษาเป็นไปตามรูปแบบของบทเรียนที่กำหนดมากกว่าการใช้ภาษาที่ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และลองผิดลองถูกที่จะใช้ในบริบทต่างๆ ด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่างๆ การทำวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา จึงมักมีการ

เปรียบเทียบผลของการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนโดยทั่วไป เพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการพัฒนาภาษาของผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาได้รับการพัฒนาและทดลองครั้งแรกในโรงเรียนเทรเกอร์ พาร์ค (Traeger Park School) ซึ่งเป็นโรงเรียนชานเมืองของเมืองเอลิซ สปริง (Alice Spring) รัฐนอร์เทิร์นเทรริทอรี ประเทศออสเตรเลีย โรงเรียนดังกล่าวมีนักเรียนเป็นชาวพื้นเมืองออสเตรเลีย ประมาณร้อยละ 90 ซึ่งมีปัญหาในการสื่อสารภาษาอังกฤษทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนดังกล่าวจึงได้ริเริ่มโครงการพัฒนาการสอนภาษาอังกฤษ หรือโครงการรู้หนังสือ เรียกว่า โครงการเทรเกอร์พาร์ค ด้วยการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลียในช่วง ค.ศ. 1980 - 1985 โดยมี ไบรอัน เกรย์ (Brian Gray) และจูเลีย ไพร์ซ (Julia Price) เป็นผู้นำในโครงการดังกล่าว ร่วมกับ ริชาร์ด วอล์คเกอร์ และเนีย ดอร์ (Richard Walker and Nea Dore) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาศาสตร์ และการรู้หนังสือ การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากนักเรียนในโครงการส่วนใหญ่สามารถพัฒนาการใช้ภาษาได้ดีทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน รักการอ่าน และการเขียน ภายหลังจากทดลองมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดนอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนมีปัญหาในการเรียนวิชาอื่นๆ น้อยลงอีกด้วย (Northern Territory Department of Education. 1985) จากผลสำเร็จทำให้โครงการดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักภาษาศาสตร์ และนักการศึกษาในประเทศออสเตรเลีย และได้มีการเผยแพร่ไปในประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียและยุโรป

สำหรับประเทศไทยปี พ.ศ. 2527 เสาวลักษณ์ รัตนาวิชช์ (Rattanavich. 1987) ร่วมกับ ริชาร์ด วอลส์เกอร์ และเบรนดัน บาร์ทเล็ทท์ (Brendan Bartlett) ได้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาการสอนอ่าน และเขียนที่โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายประถม) โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากศาสตราจารย์ ดร. อารี สัมหลวี อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน และสมาคมผู้ปกครองของโรงเรียน ในการจัดตั้งศูนย์การอ่านในโรงเรียนเพื่อทำการทดลองการสอน และทำวิจัยเชิงปฏิบัติการสอนภาษาอังกฤษและภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นปีพ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2528 ผลของการทดลองพบว่านักเรียนสามารถพัฒนาการสื่อสารได้ดีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน มีความสนใจในการเรียน รักการอ่าน และการเขียนได้ดีขึ้น โดยเฉพาะวิชาภาษาไทย นักเรียนสามารถพัฒนาความคิดรวบยอดจากการอ่านและเขียนได้อย่างรวดเร็ว จากผลของการวิจัยการสอนดังกล่าว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ และโรตารีสากล จึงได้ร่วมมือกันดำเนินการวิจัยนำร่องโครงการพัฒนาภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา ณ โรงเรียนชายแดน จังหวัดสุรินทร์ ในปี พ.ศ. 2530 และขยายผลการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีปัญหาและไม่มีปัญหาทางการเรียนภาษาในเขตอีสานใต้ ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2536 รวมทั้งในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างปี พ.ศ. 2533 - 2538 โดยเงินทุน 3 เอช ของมูลนิธิโรตารีสากลจุดมุ่งหมายของโครงการดังกล่าวคือการพัฒนาการรู้หนังสือในชั้นปฏิบัติการของนักเรียนไทยในระดับประถมศึกษา ซึ่งหมายถึงความสามารถในการสื่อสารทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในระดับที่มีวิจารณ์ญาณ สามารถนำความรู้มาพัฒนาชีวิตและศึกษามวลประสบการณ์ หรือวิชาต่างๆ ได้ เสาวลักษณ์ รัตนาวิชช์ และนักวิชาการจากต่างประเทศ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางภาษาศาสตร์ใน

ด้านการรู้หนังสือ และในด้านการวัดและประเมินผลทางภาษา ได้พัฒนาและทดลองรูปแบบการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เพิ่มเติมต่อเนื่องจากรูปแบบการสอนเดิมในโครงการเทอร์เกอร์พาร์ค ในโครงการนำร่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2530 - 2531 โดยจัดรูปแบบการสอนเดิมนั้นเป็นรูปแบบการสอนที่หนึ่ง สำหรับการสอนในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นใหม่คือรูปแบบการสอนที่สอง สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 3-4 และรูปแบบการสอนที่สาม สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยมีวัตถุประสงค์ในการสอน รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนการสอน และวิธีการสอนแตกต่างกันตามระดับความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของนักเรียน

ผลการวิจัยการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาทั้งในเขตอีสานใต้และในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่กล่าวมาสอดคล้องกับผลวิจัยการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537) ซึ่งขยายผลการทดลองการสอนทั่วประเทศ โดยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา สามารถพัฒนาการรู้หนังสือชั้นปฏิบัติการได้ดีเป็นที่น่าพอใจยิ่งแตกต่างจากนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างเห็นได้ชัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดให้โรงเรียนต่างๆ ในสังกัดทำการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาในแผนการปฏิรูปการศึกษา โดยเริ่มอย่างเป็นทางการปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540) และทำการวิจัยผลการดำเนินโครงการทั่วประเทศอีกครั้ง ในปีการศึกษา 2541 โดยศูนย์วิจัยปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษามีความสามารถทาง

ภาษาไทยโดยรวมทุกทักษะสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบเดิม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 ข) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้ประกาศให้ใช้การสอนดังกล่าวเป็นแนวทางปฏิบัติแนวทางหนึ่งของการปฏิรูปการสอนภาษาไทยต่อไปพร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขปัญหาอื่นๆ อันได้แก่ การอบรมครู การบริหาร และการขยายโครงการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 ก)

จากผลสำเร็จในการพัฒนาการรู้หนังสือดังกล่าว ประเทศต่างๆ ได้แก่ บังกลาเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนปาล อินเดีย หมู่เกาะโซโลมอน แอฟริกาใต้ อียิปต์ ตุรกี บราซิล เม็กซิโก ฟิลิปปินส์ ฯลฯ ได้ให้ความสนใจและส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้หนังสือและการพัฒนาการศึกษา เข้ารับการอบรมการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา และกลวิธีในการพัฒนาโครงการ โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้นำรูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาที่พัฒนาและวิจัยในประเทศไทยไปพัฒนาการสอนภาษาแม่และภาษาต่างประเทศสำหรับการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ จากรายงานของประเทศต่างๆ ที่ได้ทำการทดลองใช้การสอนดังกล่าวปรากฏผลสำเร็จที่สอดคล้องกันว่านักเรียนสามารถพัฒนาการรู้หนังสือขั้นปฏิบัติการในระยะเวลาอันสั้น มีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน รวมทั้งมีผลต่อการพัฒนาบุคลิก และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกด้วย

โรตารีสากลจึงสนับสนุนและรับเอาการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เป็นแนวทางปฏิบัติในการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือขั้นปฏิบัติการทั่วโลก โดยให้ประเทศไทยเป็นประกาศการแห่งความรู้ และเป็นศูนย์กลางการอบรมการพัฒนาการรู้หนังสือให้แก่ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา โดย

แยกประเภทการพัฒนาการรู้หนังสือในกลุ่มต่างๆ 4 ประเภท อันได้แก่ กลุ่มการศึกษาในระบบ กลุ่มการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเน้นการรู้หนังสือของสตรี กลุ่มเด็กเร่ร่อน และกลุ่มการศึกษาพิเศษ ได้แก่ เด็กพิการ (หูหนวก ดาบอด) รวมทั้งกลุ่มเผ่าพันธุ์ อื่นๆ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (Rotary International. 1997)

หลักการและแนวทฤษฎี

กระบวนการเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการพัฒนาการรับรู้ และการเรียนรู้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อการสื่อความหมายในบริบทของสถานการณ์และวัฒนธรรมต่างๆ อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับของการพัฒนาภาษา โดยใช้ประสบการณ์ตรงในการสื่อสารด้วยกระบวนการทางความคิดของตนเอง จากการพัฒนาความหมายโดยตรงของบริบทไปสู่องค์ประกอบย่อยของภาษา อันได้แก่ หน่วยเสียง หน่วยคำ หน่วยไวยากรณ์ และระบบตัวสะกดต่างๆ โดยใช้สื่อการสอนและการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นตามชนิดและความหลากหลายในการสื่อความหมายของเนื้อความ หรืออรรถลักษณะ (genre) ในบริบทต่างๆ ผู้เรียนจะได้รูปแบบ การเรียบเรียง และวิธีการใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสม โดยสามารถพัฒนาความคิดรอบยอดจากสื่อต่างๆ เป็นความคิดของตนเองถ่ายทอดเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากาย สื่อความหมายเป็นที่เข้าใจได้ในการสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ จะเน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และการปฏิบัติงานอย่างอิสระควบคู่ไปกับการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือของครูผู้สอนตามเอกัตภาพด้วยกลวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ (scaffolding) เพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการใช้ภาษาด้วยปฏิสัมพันธ์ทั้งทางวาจาและไม่ใช้วาจาร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน และผู้เรียน

กับผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารภาษาได้เร็ว สนุกสนานในการเขียน จากการลองผิดลองถูกในการใช้ภาษาของตนร่วมกันกับเพื่อนและครูผู้สอน รวมทั้งมีโอกาใช้ศักยภาพของตนในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มและเป็นอิสระ ทำให้สามารถพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น การกล้าแสดงออก ความรับผิดชอบ ความเป็นประชาธิปไตย ฯลฯ

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาชีวิตหลักการตามแนวทฤษฎีธรรมชาติ (the natural approach) ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ภาษาโดยธรรมชาติ โดยเริ่มกระบวนการเรียนรู้ตามลำดับจากการเข้าใจความหมายโดยรวมของเรื่องที่จะสื่อสารทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากาย ก่อนที่จะเข้าใจเสียงและสัญลักษณ์หรือตัวอักษร การเข้าใจความหมายก่อนการเข้าใจระบบเสียงที่ใช้แทนความหมาย รวมทั้งระบบตัวอักษรที่เป็นสื่อสัญลักษณ์แทนเสียงหรือความหมายจะช่วยให้การรับรู้และเรียนรู้ภาษาง่ายขึ้น

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา คือ การสื่อความหมายในบริบทต่างๆ ซึ่งรวมถึงบริบทของสถานการณ์และวัฒนธรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับกาลเทศะ โดยเน้นทำเนียบภาษา (register) หรือการใช้ภาษาในสถานะต่างๆ โดยมีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ เรื่องราวที่จะสื่อสาร ความสัมพันธ์ของผู้ใช้ภาษา และวิถีในการสื่อความหมาย ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากาย กระบวนการเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา จึงเน้นการเรียนภาษาเพื่อสื่อความหมายในบริบทต่างๆ มากกว่าการเรียนภาษาเป็นส่วนๆ แยกจากกัน เช่น หน่วยเสียง หน่วยคำ และหน่วยไวยากรณ์

นอกจากนี้แล้วการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา ยังเน้นกระบวนการอ่าน ซึ่งต้องอาศัยการตีความจากสัญลักษณ์ โดยผ่านกระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของทฤษฎีการสอน

อ่านกระบวนการสอนอ่านจึงต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนมีโอกาสตีความวิเคราะห์ โดยการตีความบริบทต่างๆ โดยอาศัยความรู้เดิม การเรียนรู้ระบบความคิดและการเรียนรู้ของตนเอง รวมทั้งโครงสร้างของบริบท ซึ่งจะช่วยให้การจับใจความสำคัญ การหารายละเอียดของเรื่อง การแปลความ ตีความ และขยายความง่ายขึ้น และทำให้เกิดความเข้าใจในการอ่านได้ดี รวมทั้งทำให้ความสามารถในการเขียนอันเป็นทักษะที่ต่อเนื่องจากการอ่านมีประสิทธิภาพได้มากขึ้น

แนวทฤษฎีการสอนแบบบรรทัดฐาน (genre - based approach) เป็นแนวทฤษฎีหนึ่งที่เป็นส่วนสำคัญของหลักการในการจัดการเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา โดยเฉพาะในเรื่องการจัดสื่อการเรียนการสอน กลวิธีในการสอนอ่าน และการสอนเขียนต่างๆ ในแต่ละระดับ หลักการสำคัญของแนวทฤษฎีดังกล่าว เน้นการศึกษาระบบการใช้โครงสร้างการดำเนินเนื้อความ และลักษณะของภาษาที่ใช้ในบริบทที่มีอรรถลักษณะ หรือชนิดของเนื้อความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายของการสื่อความ การเข้าใจรูปแบบของโครงสร้างการดำเนินเนื้อความและลักษณะของภาษาที่ใช้ในแต่ละชนิดของเนื้อความจะช่วยให้ผู้อ่าน หรือผู้เขียนเข้าใจการอ่านและเขียนได้รวดเร็วขึ้น ทำให้จับใจความสำคัญของเรื่อง แปลความ ตีความ ขยายความ รวมทั้งการเดาคำความเป็นไปได้ง่ายขึ้น และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเขียนตามจุดมุ่งหมายต่างๆ อีกด้วย อรรถลักษณะที่ใช้ในการสอบแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาโดยทั่วไปจะมี 8 ชนิดด้วยกัน ตามลักษณะของการสื่อความในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เรื่องเล่าจากประสบการณ์ รายงาน การอธิบาย วิธีการ จินตนาการ การแสดงความคิดเห็น กอภิปรัชญา และการสังเกต

จุดมุ่งหมายของการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา คือ การรู้หนังสือในขั้นปฏิบัติการ หรือความ

สามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากายในระดับที่มีวิจารณญาณ สามารถนำความรู้จากการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิต อันได้แก่ การนำมาปฏิบัติเพื่อช่วยตนเอง และผู้อื่นในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ รวมทั้ง การพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม นอกจากนี้ยังสามารถ ใช้ความรู้ในการสื่อสารและในการศึกษาค้นคว้าวิชา ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการ ศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน แบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เน้นหลักการพัฒนาการรู้ หนังสือขั้นปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้เรียนสื่อสารได้ในระดับ ที่มีวิจารณญาณ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิต และสามารถใช้ภาษาเพื่อศึกษาและ ค้นคว้ามวลประสบการณ์ในวิชาต่างๆ (language across the curriculum) ได้ตามความเหมาะสมของ สถานการณ์และวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน

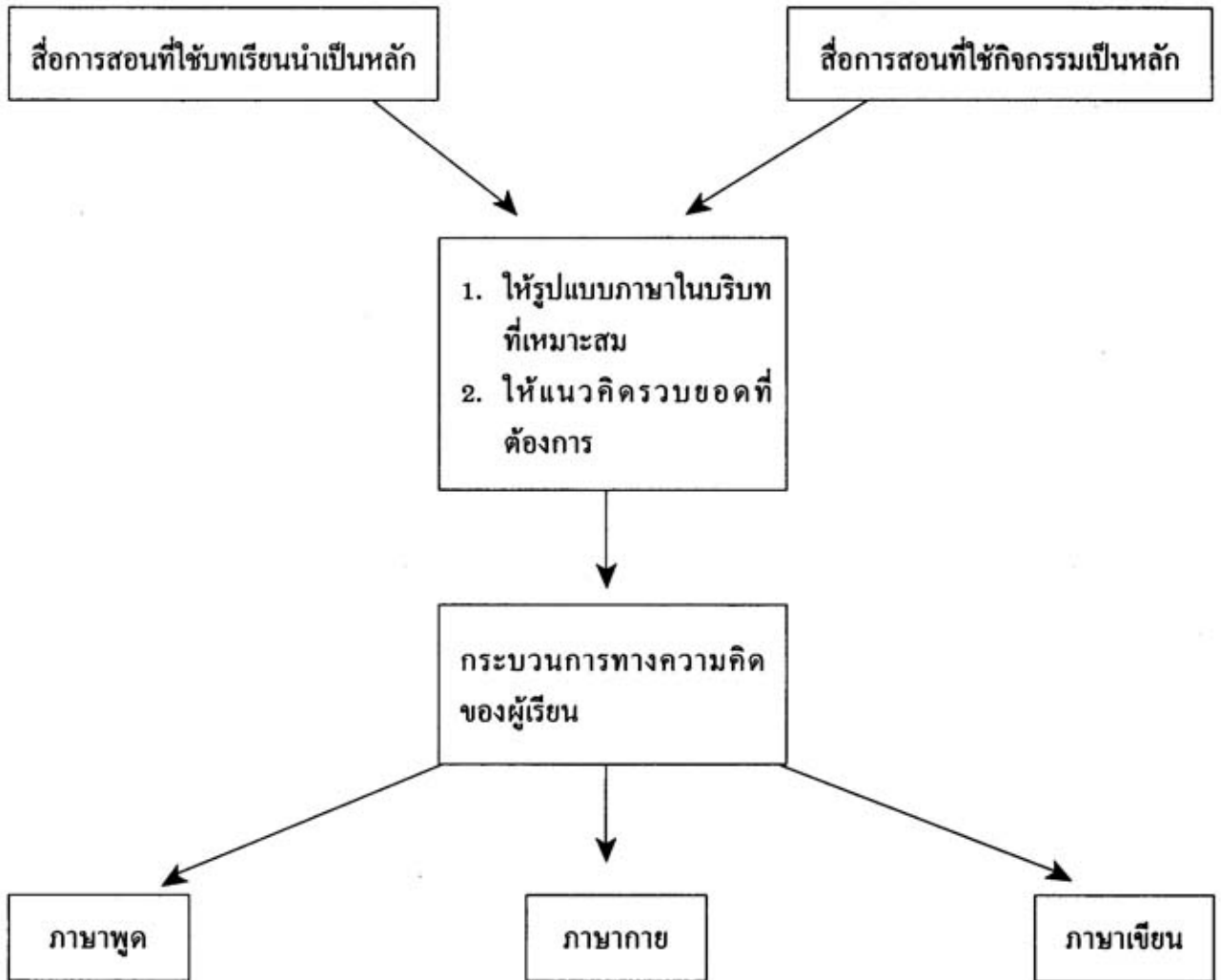
การจัดสื่อการเรียนการสอน เน้นการพิจารณา แนวความคิดรวบยอดของจุดมุ่งหมายในหลักสูตร เป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาสื่อการสอนให้สอดคล้องกับ ความต้องการตามระดับความสามารถ ความสนใจ รวมทั้งทรัพยากรที่เหมาะสมในท้องถิ่น หรือชุมชน การ วิเคราะห์แนวความคิดรวบยอดของจุดมุ่งหมายใน หลักสูตรจึงต้องกระทำก่อนที่จะวางแผนสร้างสื่อการ สอนตามจุดมุ่งหมายของการอ่านในชีวิตประจำวันดังนี้

1. การอ่านเพื่อบันเทิง ได้แก่ หนังสือประเภท นิทาน นิยาย หรืออรรถลักษณะประเภทหนึ่งเล่าจาก จินตนาการ หรือจากประสบการณ์

2. การอ่านเพื่อปฏิบัติ ได้แก่ หนังสือที่เกี่ยวข้อง กับวิธีการ เช่น การทำขนม การปลูกต้นไม้ เป็นต้น

3. การอ่านเพื่อเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือประเภท สารคดี หรือบทความจากสารานุกรมเกี่ยวกับความรู้ หรือข้อเท็จจริงโดยทั่วไป ซึ่งจะมีอรรถลักษณะเป็นเรื่อง รายงาน การอธิบาย การแสดงความคิดเห็น การอภิปราย และการสังเกต เป็นต้น

สื่อการสอนที่จัดตามมุ่งหมายของการอ่านนั้น จะได้รับการพัฒนาตามประเภทของอรรถลักษณะที่ เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้สื่อการสอนครอบคลุมจุดมุ่ง หมายของหลักสูตรได้ง่าย และตรงกับเป้าหมายใน การพัฒนาหลักสูตร สื่อการสอนดังกล่าวจึงอาจเป็น สื่อการสอน 2 ประเภท คือ สื่อการสอนที่ใช้เป็นบท เรียนนำ โดยจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ตามแนวความคิด รวบยอดหลักที่พัฒนาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งมักเป็นการอ่านเพื่อความบันเทิง หรือการอ่านเพื่อ เรียนรู้ และสื่อการสอนที่ใช้กิจกรรมเป็นหลัก การ พัฒนาสื่อการสอนดังกล่าวมีแผนการดำเนินการสอน ซึ่งจะส่งผลต่อการสื่อสารในระดับที่มีวิจารณญาณได้ ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากายอย่างครบวงจร ผู้เรียนเข้าใจความหมายของภาษา โดยที่ผู้สอนใช้สื่อ การสอนมาเป็นแนวคิดของผู้เรียนเอง ผู้เรียนจะ ถ่ายทอดความคิดของตนสื่อความหมายเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากาย ให้เป็นที่เข้าใจในลำดับต่อ มา ซึ่งนับว่าเป็นวงจรของการสื่อสารทางภาษาที่ครบ สมบูรณ์ตามกระบวนการดังภาพประกอบ 1 ต่อไปนี้



ภาพประกอบ 1

กระบวนการใช้สื่อในการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย. 2540 : 233)

รูปแบบการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา ได้รับพัฒนาตามหลักการของแนวทฤษฎีต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างระดับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสติปัญญาของผู้เรียน กลวิธีในการสอนและยึดหลักการทางภาษาศาสตร์เชิงระบบของความหมาย (systemic linguistics) ภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (psycholinguistics) และจิตวิทยาการเรียนรู้ (learning psychology) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ภาษาด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางความคิด และมีเจตคติทางบวกในการเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการคือความสามารถของผู้เรียนในการใช้ภาษาโดยการฟัง พูด อ่าน และเขียนได้อย่างอิสระและถูกต้องเหมาะสมตามกาลและเทศะ การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาได้รับการพัฒนาตามระดับความสามารถของการรู้หนังสือขั้นปฏิบัติการได้ 3 รูปแบบด้วยกันดังนี้ (เสาวลักษณ์ รัตนวิชัย. 2533, 2534, 2536)

รูปแบบที่ 1 ใช้สำหรับนักเรียนที่เริ่มเรียนภาษา และยังมีประสบการณ์ในการสื่อสารทางภาษาน้อย จุดมุ่งหมายสำคัญคือ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนโดยใช้ความคิดของตนเองในระดับพื้นฐานได้ ขั้นตอนการสอนจำแนกตามลักษณะของสื่อการสอนที่เป็นบทเรียนและสื่อการสอนที่เป็นกิจกรรม ดังนี้

สื่อการสอนที่เป็นบทเรียน

1. ครูอ่านเรื่องให้นักเรียนฟังทั้งเรื่อง
2. นักเรียนเล่าเรื่องกลับ ลำดับเรื่อง สนทนา อภิปราย อ่านเรื่องและแสดงบทบาทสมมติ
3. เขียนเรื่องร่วมกันกับครู
4. ทำหนังสือเล่มใหญ่
5. ทำกิจกรรมทางภาษาด้วยเกม โดยเน้นการพัฒนาองค์ประกอบย่อยของภาษา เช่น การผันเสียง แจกลูกประสมคำ การเรียนรู้กฎเกณฑ์การใช้ไวยากรณ์ ฯลฯ รวมทั้งการฝึกทักษะทางภาษาต่างๆ เพิ่มเติม

สื่อการสอนที่เป็นกิจกรรม

1. ครูแนะนำอุปกรณ์และสารัตถ์ขั้นตอนการทำกิจกรรม
2. นักเรียนบอกรายละเอียดของอุปกรณ์ และวิธีทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนดังกล่าว
3. เขียนเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมดังกล่าวร่วมกันกับครู
4. ทำหนังสือเล่มใหญ่
5. ทำกิจกรรมทางภาษาด้วยเกม โดยเน้นการพัฒนาองค์ประกอบย่อยของภาษา รวมทั้งการฝึกทักษะทางภาษาต่างๆ เพิ่มเติม

รูปแบบที่ 2 ใช้สำหรับนักเรียนที่สามารถอ่านและเขียนประโยคพื้นฐานได้พอสมควรแล้ว จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถอ่านและเขียนเรื่องต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย โดยมีวัตถุประสงค์ในการ

สื่อความที่แตกต่างกัน โดยใช้ความคิดของตนเองรวมทั้งการสื่อสารเป็นภาษาพูดขั้นตอนการสอน ดังนี้

1. นักเรียนอ่านเรื่องร่วมกัน อภิปรายหรือสนทนาเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านร่วมกันกับครู และทำผังสรุปความ
2. ครูโยงเรื่องที่อ่านเข้าสู่เรื่องของนักเรียนและอภิปรายร่วมกัน
3. เขียนเรื่องร่วมกันกับครูในกลุ่มใหญ่ในระยะแรก ระยะต่อมาให้เขียนเรื่องของนักเรียนเองในกลุ่มย่อย หรือตามลำพัง
4. อภิปรายสนทนาและวิเคราะห์อรรถลักษณะภาษาร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องในเนื้อความที่นักเรียนเขียนขึ้นในขั้นที่ 3
5. ทำกิจกรรมทางภาษา เพื่อทบทวนฝึกความแม่นยำและเสริมทักษะทางภาษา

รูปแบบที่ 3 ใช้สำหรับนักเรียนที่สามารถอ่านเขียนได้อย่างหลากหลาย จุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถหาข้อมูลจากการสื่อสารทั้งภาษาพูด และภาษาเขียนจากบทความ หรือเรื่องราวต่างๆ ที่ได้ฟัง หรือได้อ่านในชีวิตประจำวัน และสามารถรายงานข้อมูลต่างๆ ที่ได้ฟัง ได้อ่าน เป็นภาษาเขียน หรือภาษาพูด สื่อความให้เป็นที่เข้าใจได้อย่างถูกต้องตามกาลและเทศะขั้นตอนการสอนมีดังนี้

1. ปฐมนิเทศ เตรียมวิเคราะห์ความหมายของเรื่องที่อ่านโดยการเดา สรุป และลำดับเรื่อง
2. สะท้อนความคิดจากเรื่องที่อ่านไปสู่การกำหนดเป้าหมาย หรือการวางแผนการเขียน
3. บันทึกย่อสาระของเรื่องตามเป้าหมาย หรือแผนการเขียน
4. สังเคราะห์สาระของเรื่อง และเขียนเรื่องนั้นในขั้นร่าง
5. ทบทวน ตรวจสอบ และแก้ไขงานเขียน
6. เขียนเรื่องในขั้นสุดท้าย และทำกิจกรรมเสริมทักษะทางภาษา

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาทั้ง 3 รูปแบบนั้นมุ่งเน้นความสำคัญของกลวิธีการสอนต่างๆ ดังนี้

1. การสร้างเนื้อความ การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา จะเน้นการสร้างเนื้อความระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน หรือผู้เรียนคิดสร้างสรรค์เอง เนื้อความดังกล่าวจะรวมทั้งที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากายตามระดับของความสามารถ

2. การใช้การเสริมต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะใช้กลวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ตลอดเวลาในช่วงการสอนทุกขั้นตอนของรูปแบบการสอนต่างๆ โดยครูผู้สอนจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการใช้ภาษา เพื่อสื่อความหมายทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษากาย เช่น การต่อเติมคำพูด การซ้ำย้ำทวนคำหรือประโยค การถามให้คิดทบทวน การให้คำชมเชย ฯลฯ กลวิธีการเสริมต่อการเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนภาษาไม่ยาก สามารถประสบความสำเร็จได้ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน และการใช้ภาษาด้วยตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนยังรู้สึกที่ครูผู้สอนคอยให้กำลังใจ และมีกำลังใจที่จะพัฒนาความสามารถในการสื่อสารของตนอย่างเต็มที่ในกิจกรรมต่างๆ

3. การซ้ำย้ำทวน ขั้นตอนในกระบวนการเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษานี้เน้นการซ้ำย้ำทวนการใช้ภาษาในลักษณะของการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน เช่น กิจกรรมกลุ่มครูผู้สอนจะคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำและวางแผนการจัดกิจกรรม ผู้เรียนมีโอกาสนำมาใช้ภาษาและฝึกฝนทบทวนการใช้ภาษาได้ตลอดเวลาในแต่ละขั้นตอน โดยอาศัยการช่วยเหลือจากเพื่อนและครูผู้สอน กิจกรรมที่จัดในขั้นตอนต่างๆ ของการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา จะไม่เน้นการซ้ำย้ำทวนจากการจำท่องแต่จะเกิดการซ้ำย้ำทวนจากการปฏิบัติกิจกรรมที่จำเป็นต้องมีการทบทวนและการคิดอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาเช่นเมื่อจบสิ้นการเขียนเรื่องร่วมกันแล้ว ผู้เรียนก็ยังมีโอกาสอ่านซ้ำเนื้อความที่เขียนร่วมกันอีกในการทำหนังสือ

เล่มใหญ่ และฝึกฝนการใช้ตัวสะกดโดยอ่านและเขียนคำต่างๆ ในหนังสือเล่มใหญ่จากการเล่นเกมในขั้นตอนสุดท้าย เป็นต้น

การจัดชั้นเรียน มักจัดผู้เรียนให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในกลุ่มย่อยประมาณกลุ่มละ 5 - 6 คน และรวมกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยเพื่อปรึกษาหารือกับครูผู้สอน รวมทั้งจัดบริเวณสำหรับการศึกษาค้นคว้าอย่างอิสระโดยจัดมุมเขียน มุมอ่าน และการจัดวางหนังสือเล่มใหญ่ของกลุ่ม รวมทั้งบริเวณแสดงผลงานต่างๆ ของผู้เรียน

การวัดประเมินผล การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาจะมีกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถวัดและประเมินความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมทางภาษาของผู้เรียนในแต่ละขั้นตอนได้อยู่แล้วทุกขั้นตอนอย่างไม่เป็นทางการ ครูผู้สอนอาจจัดการวัดและประเมินผลอย่างเป็นทางการได้ โดยจัดแบบทดสอบวัดผลเชิงปฏิบัติการ โดยใช้แบบทดสอบการเขียนตามคำบอก การทำแบบทดสอบแบบโคลซ (cloze test) การเขียนเรียงความ และการสัมภาษณ์ โดยเน้นการใช้ข้อมูลหรือเนื้อความประเภทต่างๆ จากสื่อที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ที่ไม่ใช่บทเรียน หรือกิจกรรมที่เคยเรียนมาก่อน ทั้งนี้เพื่อวัดความสามารถในการสื่อสารภาษาโดยรวมจากชีวิตประจำวันตามเป้าหมายของการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต และศึกษามวลประสบการณ์อื่นๆ ตามเป้าหมายของการพัฒนาการรู้หนังสือถาวรต่อไปในอนาคต

การสอนซ่อมเสริม อาจปฏิบัติได้ในขั้นตอนของการสอนในระหว่างที่มีการแยกกลุ่มผู้เรียนตามกระบวนการจัดกิจกรรมซึ่งครูผู้สอนสามารถให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนที่อ่อน และมอบหมายงานให้แก่ผู้เรียนที่เก่งเพิ่มเติมได้ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนที่เก่งสามารถช่วยเหลือผู้เรียนอ่อนได้ในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันซึ่งจะช่วยการสอนซ่อมเสริมได้อีกวิธีหนึ่ง ทั้งนี้ผู้สอนต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างทั่วถึงและเตรียมแผนการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม โดยเฉพาะในขั้นตอนสุดท้ายของการสอนทุกรูปแบบ

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. รายงานประเมินความสามารถทางภาษาไทยของนักเรียนที่เรียน โดยวิธีมุ่งประสบการณ์ภาษา และสภาพการดำเนินการเรียนการสอนมุ่งประสบการณ์ภาษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2537.
- _____. การปฏิรูปการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติปี 2540. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540.
- _____. คำสั่งที่ ศธ 1180/0962 เรื่อง การดำเนินการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย ลงวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 ก.
- _____. รายงานการประเมินโครงการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษาและทรัพยากรมนุษย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542 ข.
- เสาวลักษณ์ รัตวิรัช. การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินติ้ง, 2533.
- _____. การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินติ้ง, 2534.
- _____. การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินติ้ง, 2536.
- _____. โครงการนำร่องการพัฒนาการอ่านของประเทศไทย : การสอนภาษาไทยแก่นักเรียนที่มีปัญหาทางภาษาในจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยการสอนภาษามศว ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา
- _____. รายงานวิจัยโครงการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา หรือโครงการรู้หนังสือ (2531-2538). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินติ้ง, 2540.
- Christie, F. "Genre as Choice." *The Place of Genre in Learning : Current Debates*. In Tan Reid (ed). Typereader Publications Number 1, Centre for Studies in Literacy Education. Geelong, Victoria : Deakin University, 1980.
- Halliday, M.A.K. *An Introduction to Functional Grammar*. London : Edward Arnold, 1985.
- Martin, J.R., & J.Rothery. "Writing Project Report 1980," in *Working Papers in Linguistics*. No.1. Sydney : Linguistics Department, University of Sydney, 1980.
- Northern Territory Department of Education. *Concentrated Language Encounters in Aboriginal School in the NT : Helping Children Grow in Their First Language And English*. Darwin : Curriculum & Assessment Branch, 1985.
- Rattanavich, Saowalak. *A Report on a Concentrated Language Encounter Literacy Program at Srinakharinwirot University : An Action Research*. A paper presented at the RELC Regional Seminar, Singapore, April. 1987.
- Rotary International. "Lighthouse for Literacy," *The Rotarian*. p. 28-30. Illinois : Rotary International, August, 1997.
- Walker, R., S.Rattanavich, & J. Oller. *Teaching All the Children to Read : Concentrated Language Encounter Techniques*. Buckingham : The Open University Press, 1992.